

ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ ΣΤΟΝ ΠΥΡΓΟ

Παρουσίαση βιβλίου, Φούλης Αυγερινού-
Σακελλαρίου

Άννα Καραμάνου

πρ. ευρωβουλευτής, Δρ Πολιτικής Επιστήμης &
Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ

Tennis Club Χαλανδρίου, 7 Ιουνίου 2022

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά και τιμή που συμμετέχω στην παρουσίαση του βιβλίου της αγαπητής μου Φούλης Αυγερινού. Ενός λογοτεχνικού βιογραφικού βιβλίου που μας δίνει, με τα αθώα μάτια ενός μικρού κοριτσιού πολύτιμες πληροφορίες για το πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό κλίμα στον Πύργο και την Ελλάδα, στα τέλη της 10ετίας του 1950 και αρχές του 1960. Η ανάγνωση του βιβλίου ήταν για μένα μια ευχάριστη διαδικασία, γιατί με ταξίδεψε και στη δική μου εφηβεία στον Πύργο, με ποικίλες καλές και λιγότερο καλές αναμνήσεις.

Το βιβλίο από τις πρώτες σελίδες διεγείρει την περιέργεια και το ενδιαφέρον να το διαβάσεις μέχρι τέλους. Γιατί σε ελκύουν η αγνότητα και οι αλήθειες της τρυφερής ηλικίας μεταξύ 6-10 ετών, από τη ζωή της Χρυσαιγούλας στα πρώτα 4 χρόνια του Δημοτικού σχολείου. Εν προκειμένω, της ίδιας της συγγραφέως, η οποία προτιμά τη λογοτεχνική φόρμα της αφήγησης ως παρατηρήτρια τρίτου προσώπου, προφανώς επειδή συνυπάρχει και το στοιχείο

της μυθοπλασίας. (Προσωπικά, προτιμώ το πρώτο πρόσωπο, γιατί προσθέτει σε αμεσότητα, πειστικότητα, ενσυναίσθηση και ευκολότερη ταύτιση του αναγνώστη με την αφηγήτρια. Ωστόσο, υπάρχουν πολλές και διαφορετικές θεωρίες).

Ευθύς εξαρχής η Χρυσαιγούλα συστήνει τους γονείς της! Μπορώ να επιβεβαιώσω ότι είναι ακριβώς όπως τους περιγράφει: Κομψοί και ταιριαστοί. Από τα πιο όμορφα ζευγάρια του Πύργου, τους γνώριζα, προσωπικά. Η μαμά Λουκία ήταν η επιτομή της κομψότητας και της λεπτής, αγγελικής ομορφιάς. Ο μπαμπάς Νάκης, ο αξιαγάπητος δικηγόρος, η ευγενής φυσιογνωμία και ο δημοφιλής, ο έντιμος πολιτικός, όπως έλεγε ο πατέρας μου, που ήταν ψηφοφόρος του και ένθερμος υποστηρικτής του. Η οικογένεια και οι συγγενείς, γιαγιάδες, θείες και θείοι, αλλά και οι φίλεις, ήταν στο κέντρο της προσοχής, της αγάπης και του ενδιαφέροντος της μικρής. Συνυπάρχουν σε ένα μεσοαστικό περιβάλλον, όπου ο ρόλος της οικογένειας και της θρησκείας είναι πρωταγωνιστικός.

Το βιβλίο παρέχει πολλά στοιχεία που αποκαλύπτουν την κουλτούρα, την κατάσταση της οικονομίας και το κοινωνικό κλίμα του μετεμφυλιακού κράτους. Η μικρή προβληματίζεται και αισθάνεται παράξενα βλέποντας τις φυλακές Αβέρωφ και τους ένοπλους φρουρούς να κάνουν βόλτες στην ταρατσα. Όπως λέει, της φαίνεται σαν ένα *στοιχειωμένο κάστρο ενός κακού γίγαντα που κλείνει μέσα με το ζόρι καλούς και αθώους ανθρώπους* και με το παιδικό μυαλό της προβληματίζεται για το σωφρονιστικό σύστημα και για το αν ο φόβος της τιμωρίας μπορεί να αποτρέψει τους ανθρώπους από κακές πράξεις. Πολύ καλό ερώτημα!

Η περιγραφή του σχολείου και του μαθητικού περιβάλλοντος είναι πολύ γλαφυρή. Η αίθουσα

της πρώτης τάξης πολύ μικρή, με πολλά παιδιά στρυμωγμένα σαν *σαρδέλες* τρία-τρία σε ξύλινα θρανία, ένας μαυροπίνακας όπου γράφεις με κιμωλίες, η έδρα και η καρέκλα της δασκάλας. Ελάχιστα παιδιά φορούν την υποχρεωτική ποδιά, αφού οι περισσότεροι γονείς δεν διαθέτουν χρήματα για ποδιές. Όπως της εξηγούσε η μαμά της « Υπάρχει μεγάλη φτώχεια στην πόλη μας, όπως και σε όλη την Ελλάδα και πολλές οικογένειες στερούνται ακόμη και τα απαραίτητα, μικρή μου». Η καθαριότητα, ως αξία, τονίζεται καθημερινά από τη δασκάλα. Τα παιδιά να έρχονται στο σχολείο καθαρά, ιδίως στα νύχια και τα αυτιά και με καθαρά ρούχα. Όταν είναι καθαροί και διαβασμένοι τους βάζει άριστα 10 με τόνο, όταν όμως είναι βρώμικοι και ζωηροί (άτακτοι?) ιδίως μερικά αγοράκια, που της Χρυσαιγούλας της φαίνονται φτωχά και παραμελημένα, τότε πέφτει η αγία ράβδος! Αυτό υποδηλοί τις διακρίσεις με βάση την οικονομική κατάσταση και την κοινωνική καταγωγή, που ήταν διάχυτες εκείνη την εποχή στην κοινωνία του Πύργου.

Η σχολική ζωή εμπλουτίζεται με εκδηλώσεις, γιορτές, τραγούδια, απαγγελίες ποιημάτων, κατηχητικό, εκδρομές και χορούς που αρέσουν ιδιαίτερα στη Χρυσαιγούλα, αλλά και με παιδικές αρρώστιες, επικίνδυνη οστρακιά, παρωτίτιδα, ιλαρά και σχολικούς εμβολιασμούς. Στο ευρύτερο περιβάλλον του Πύργου διοργανώνονται αποκριάτικοι χοροί για παιδιά, *bal d' enfants*, αλλά και για μεγάλους στο θέατρο Απόλλων, αρχιτεκτονικό έργο του Τσίλλερ και πηγή περηφάνειας για τους Πυργιώτες. Οι διακοπές στο Λάλα, καθώς και τα μπάνια στην Αλκυώνα και Άγιο Ανδρέα ήταν ιδιαίτερα εκτιμώμενες δραστηριότητες χαλάρωσης και αναψυχής. Στη διάρκειά τους ξεκίνησαν και τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα της μικρής, αλλά και τα πειράγματα των αγοριών. Το καρναβάλι της Πάτρας, ο

σοκολατοπόλεμος και οι μεταμφιέσεις κατέχουν ξεχωριστή θέση στη μνήμη της Χρυσαιγούλας.

Όλα αυτά βέβαια αφορούν τη μεσοαστική και μεγαλοαστική τάξη (?) του Πύργου, στο πλαίσιο και των αυστηρών κανόνων της έμφυλης διπλής ηθικής. Οι νεαροί τότε ζητούσαν την άδεια από τον πατέρα ή τον αδελφό της κοπέλας για να την χορέψουν. Οι αξίες της νεωτερικότητας περί αυτοδιάθεσης και ατομικών δικαιωμάτων δεν είχαν φτάσει ακόμη στην Ελλάδα. Ούτε και οι αγώνες των γυναικών για ίσα δικαιώματα, αυτονομία και δικαιοσύνη των φύλων.

Οι γυναίκες ζούσαν υπό την απόλυτη εξουσία του πατέρα και των αρσενικών της οικογένειας. Ιερός προορισμός ο γάμος και τα παιδιά! Η μικρή Χρυσαιγή είχε αφομοιώσει πλήρως αυτές τις αξίες. Εξυπακούεται!!! Η ανύπαντρη αδελφή του μπαμπά μένει μαζί τους, καθώς και η γιαγιά της, ενώ η άλλη θεία που έχει παντρευτεί τον θείο Λάκη δεν έχει «δυστυχώς» παιδιά. Αυτό το «δυστυχώς» επαναλαμβάνεται πολλές φορές και αντανakλά τις αντιλήψεις της εποχής, περί του τι συνιστά ευτυχία ή δυστυχία για τις γυναίκες. Οι λεγόμενες γεροντοκόρες και οι άτεκνες θεωρούνταν πανδυστυχείς, άξιες οίκτου, αφού δεν εκπληρώθηκε ο επί της γης προορισμός τους! Η κοινωνική πίεση ήταν βασανιστική. Η μαμά της Χρυσαιγής παραιτήθηκε από την εργασία της για να αφοσιωθεί στον σύζυγο και να βοηθήσει τη δική του πολιτική εξέλιξη, παρόλο που η ίδια ήταν μορφωμένη. Αυτός ήταν ο κανόνας εκείνη την εποχή. Η καριέρα και η φιλοδοξία ήταν περίπου απαγορευμένα για τις γυναίκες. Το μόνο επάγγελμα που θεωρούσαν κατάλληλο για τις μορφωμένες γυναίκες, μέχρι περίπου τη 10ετία του 1950 ήταν της διδασκάλλισσας.

Μέγα προσόν και ισχυρό κίνητρο γάμου για τους άνδρες ήταν η προίκα. Θεσμός που διατηρήθηκε ισχυρός μέχρι την προσχώρηση της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό σύστημα το 1981.

Είναι συγκλονιστική η μαρτυρία της γιαγιάς Εριφύλης, για την υποτίμηση των γυναικών και την υποτέλεια στην πατριαρχική εξουσία, αρχές του 20^{ου} αιώνα. «Απαγορευόταν από τους γονείς να μιλήσουμε σε ξένους, πολύ περισσότερο σε αγόρια» λέει η γιαγιά, που ήταν συμμαθήτρια με τη Σοφία Μινέϊκο, μετέπειτα σύζυγο του Γεωργίου Παπανδρέου και μητέρα του Ανδρέα Παπανδρέου. Η γιαγιά σπούδασε μορφώθηκε και διορίστηκε δασκάλα σε ορεινό χωριό της Ηπείρου. «Τα παιδάκια ήταν καμιά εικοσαριά μαζί με αυτά που ερχόντουσαν από τα διπλανά χωριά. Παρότι ξυπόλυτα και ταλαιπωρημένα ήταν γελαστά υπάκουα και διψούσαν για μάθηση.... Το πρωί ήμουν η κυρά δασκάλα, που τα παιδιά σεβόντουσαν και υπάκουαν και το βράδυ μια κοπέλα, με τα όνειρα που έκαναν όλα τα κορίτσια τότε, όπως γάμος, παιδιά κλπ. Απλά πράγματα δηλαδή.» Τελικά, πάνω στο χρόνο η νεαρή δασκάλα εγκατέλειψε τα μικρούλια της, για να παντρευτεί. Όπως λέει στην εγγονή της «εκείνη την εποχή δεν ετίθετο θέμα η σύζυγος ενός εύπορου άνδρα, να εργάζεται έξω από το σπίτι, ούτε κι εγώ διανοήθηκα να θέσω τέτοιο θέμα» (σελ. 179). Ο πατέρας της γιαγιάς Εριφύλης ήταν μηχανικός που «άλλοτε τον απολύανε και άλλοτε τον προσλάμβαναν στο δημόσιο, ανάλογα με ποιο κόμμα ήταν στην εξουσία. Αυτό μας παραπέμπει στο Σύνταγμα του Ελ. Βενιζέλου το 1911 που θέσπισε τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων. Μεγάλο θέμα κι αυτό!

Ασφαλώς, από τότε, αρχές του 20^{ου} αιώνα, χάρις στους φεμινιστικούς αγώνες κάποιων μορφωμένων γυναικών, έχει επιτευχθεί μεγάλη πρόοδος, αφού σήμερα η οικονομική ανεξαρτησία και αυτονομία των γυναικών θεωρείται εξίσου σημαντική με εκείνη των ανδρών, ενώ πολλές γυναίκες επιλέγουν να μην κάνουν παιδιά. Στη 10ετία του 1970 ήταν κυρίαρχο το φεμινιστικό σύνθημα «Δεν είμαι

του πατρός μου, δεν είμαι του ανδρός μου, θέλω να είμαι ο εαυτός μου». Σήμερα, παρά τα ισχυρά κατάλοιπα της βαλκανικής πατριαρχίας, οι γυναίκες είναι η πλειονότητα στα πανεπιστήμια, ακόμη και στα μεταπτυχιακά προγράμματα και τα διδακτορικά. Πρόκειται για θρίαμβο των γυναικών! Απομένει τώρα η ίση κατανομή των δημοσίων αξιωμάτων και η ίση συμμετοχή στα κέντρα χάραξης πολιτικής και σχεδιασμού του μέλλοντος της χώρας. Δυστυχώς, σε αυτόν τον τομέα, υστερούμε πολύ. Είμαστε η τελευταία χώρα στους δείκτες έμφυλης ισότητας της ΕΕ (στοιχεία 2021). Από την αφήγηση της Χρυσανθούλας δεν λείπει και η βία κατά των γυναικών, μέχρι δολοφονίας από την πολλή αγάπη! «Ο κόσμος λέει ότι την αγαπούσε, αλλά τη ζήλευε πολύ!» Άλλοι είπαν ότι «τη ζήλευε αρρωστημένα και συνέχεια της φώναζε και την χτυπούσε κιόλας».

Το βιβλίο υπενθυμίζει επίσης σημαντικά ιστορικά γεγονότα του δημόσιου βίου, που συγκλόνισαν το πανελλήνιο και κατατρόμαξαν τη Χρυσανθούλα, όπως η δολοφονία Λαμπράκη τον Μάιο του 1963 και η δολοφονία του Προέδρου των ΗΠΑ Τζων Κέννεντυ τον Νοέμβριο του 1963. Ακόμη, ο θάνατος του Σοφοκλή Βενιζέλου 7.2.1964, λίγες μέρες πριν τον εκλογικό θρίαμβο των κεντρώων στις εκλογές της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1964.

Το βιβλίο είναι πολύ αποκαλυπτικό για τα πολιτικά ήθη της εποχής: το πελατειακό κράτος, τα ρουσφέτια, η αναξιοκρατία, οι παράλογες και παράνομες απαιτήσεις των ψηφοφόρων από τους πολιτικούς, ο σκληρός αγώνας του σταυρού κλπ. «Αρκετοί ζητούν και χάρες, ρουσφέτια, που όσες μπορεί να πραγματοποιήσει εύκολα ο μπαμπάς τις πραγματοποιεί. Σε αυτούς όμως που έχουν δύσκολα αιτήματα δεν τάζει τίποτα». Η Χρυσανθούλα έζησε από κοντά τις προεκλογικές εκστρατείες του μπαμπά, τις

περιοδείες, τις εξορμήσεις στα χωριά, τις κουμπαριές, τα βαφτίσια, με καταπληκτικότερο όλων το βαφτίσι στα Τσίπιανα που πήγαν καβάλα στα μουλάρια, επίσης τα κεράσματα, τα πεσκέσια, τα χειροκροτήματα, τις επευφημίες, το σταύρωμα των ψηφοδελτίων, τις πολλές χαρές, αλλά και τις αγωνίες και τις απογοητεύσεις του πολιτικού βίου. Ο Νάκης Αυγερινός ήταν από τους πολιτικούς που αφιέρωσε τη ζωή του στην υποστήριξη και την ανακούφιση του λαού της Ηλείας από τις δοκιμασίες των σεισμών, της φτώχειας, της μετανάστευσης, της ανεργίας και των δυσκολιών που επισώρευσαν ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, αλλά και ο εμφύλιος που πήγαν την Ελλάδα πολύ πίσω, οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά.

Συγκινήθηκα με τα τελευταία κεφάλαια της αναχώρησης από τον Πύργο και την εγκατάσταση στην Αθήνα. Τώρα, όπως γράφει κλείνοντας το βιβλίο, υπάρχουν μόνο οι αναμνήσεις μιας όμορφης και ανέμελης παιδικής ηλικίας που δεν μας εγκαταλείπουν ποτέ. Ευχαριστώ, Φούλη μου, γι αυτό το όμορφο ταξίδι στα αθώα παιδικά μας χρόνια στον Πύργο μας που αγαπάμε!